Romanoslavica vol. XLVI, nr. 2

ROMANUL *STIGMATUL CASANDREI* DE CINGHIZ AITMATOV

Cristina VASILE

Основая мысль романа заключается в том, что „мы все в одной лодке”, судьба каждого влияет на судьбу нации, определённой географической зоны и целого мира в не меньшей степени.

Фантастическая линия романа выражена идеей возможности контролировать будущее жизни на Земле с помощью зондаж-лучей, направленные из космоса с целью выявления „тавро кассандры”, которое означает отказ „иксрода” рождаться на свете, в знак протеста против согласия на грядущее проявление зла.

В изображении борьбы добра и зла, автор использует антропоморфические элементы в образе китов – „вселенские радары” океанов, настоящие приёмники человеческих преступлений, злодеяний и нарушений равновесия мира.

Ключевые слова: фантастика, технический прогресс, литературный миф, „кассандро-эмбрионы”, искусственная жизнь, фитурология, утопическое будущее, вечность, борьба между Добром и Злом, антропоморфизм.

> A pregăti viitorul nu este altceva decât a întări temelia prezentului. Cei care urmăresc imagini îndepărtate, rod al închipuirii lor, se irosesc în utopie şi în acţiuni doar visate.
>
> Antoine de Saint-Exupéry

Romanul *Eşafodul* venea să ateste faptul că ceea ce se considera „o criză a romanului” nu însemna un sfârşit, ci o „nouă treaptă a mişcării”. Tot aşa, şi următorul roman al lui C. Aitmatov, *Stigmatul Casandrei*, apărut în 1996, s-a constituit într-un moment important în evoluţia gândirii romaneşti a scriitorului kirghiz.

Romanul a apărut deja în perioada postsovietică, când în literatura rusă poziţia dominantă începea să o deţină postmodernismul, cu poetica sa îndreptată împotriva

BDD-A24186 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

înfăţişării realiste a vieţii. La prima vedere, şi *Stigmatul Casandrei*, în care autorul pătrunde într-o „realitate ascunsă", în „subsolul genetic" al omului, îl înscrie pe C. Aitmatov în rândul „netradiţionaliştilor", care îşi caută refugiu în imaginaţie. Însă, şi în acest roman „ireal", Aitmatov este credincios concepţiei sale privind rolul fantasticului în estetica sa, ca „unul dintre mijloacele de cunoaştere şi interpretare a realităţii" „dintr-un nou unghi de vedere". Lumea ireală, creată în roman, nu este altceva decât o metaforă dezvoltată a realităţii, pentru că în romanul său, C. Aitmatov a concentrat acele probleme, care l-au preocupat de multă vreme.

Problema privind necesitatea apariţiei unei conştiinţe noi, a unei „raţiuni planetare" se află în centrul creaţiei şi publicisticii scriitorului kirghiz. Impactul ştiinţei asupra conştiinţei şi sufletului a fost subliniat de Aitmatov încă din anul 1985, în cadrul sesiunii de la Sofia a Academiei Europene de Ştiinţă, Artă şi Literatură: „Sub influenţa revoluţiei tehnico-ştiinţifice se produc mutaţii şi în conştiinţa noastră, în psihicul nostru, în viaţa noastră sufletească. Imaginea lumii contemporane se înnoieşte la fel cum se înnoieşte imaginea despre noi înşine"[1]. Cauzele tragediei lumii contemporane aflate în progres tehnic şi, în acelaşi timp, în declin spiritual sunt puse în relaţie cu gândirea umană, care produce toată această tragedie: „Eu consider că tragedia nu se supune niciunui sistem computerizat, nu se subordonează lui. Tragedia este o stihie a existenţei pur umane, a gândirii, a simţirii"[2]. Trebuie avută în vedere şi ideea lui Aitmatov privind necesitatea „formării unei conştiinţe planetare", înţeleasă de el ca formare a unui sentiment de apartenenţă a tuturor oamenilor la „unul şi acelaşi neam omenesc"[3] .

Mergând pe aceeaşi linie anunţată în prefaţa la romanul *O zi mai lungă decât veacul*, Aitmatov reuşeşte, odată cu *Stigmatul Casandrei,* să scrie încă un roman care îi „priveşte pe toţi": „Noul meu roman îi priveşte pe toţi şi pe nimeni în mod deosebit. Locul în care se desfăşoară acţiunea de asemenea nu este legat de un punct geografic concret"[4]. După cum admite însuşi autorul, în romanul *Stigmatul Casandrei* se împletesc mai multe stiluri, mai multe genuri: fantasticul, realismul, reportajul şi prin scenariu – arta cinematografică[5].

Despre noua factură a romanului vorbeşte scriitorul într-un interviu acordat lui Emil Iordache: „Este un roman foarte polemic, care a suscitat numeroase discuţii contradictorii, pentru că este de o stringentă actualitate"[6]. Referindu-se la introducerea în noul roman a laturii cosmice, ca şi în *O zi mai lungă decât veacul*, Aitmatov afirma:

> Atunci am vrut să spun că nu putem fi mereu nişte forţe ostile, etern opuşi unii altora, că va veni ştiinţa, vor veni oameni lucizi, care vor face în aşa fel încât reprezentanţi ai unor

[1] C. Aitmatov, *Быть эхом мира,* în „Voprosî literaturî", 1986, nr. 3, p. 5.
[2] *Idem*, p. 6.
[3] C. Aitmatov, *Высокий долг писателя*, în „Voprosî literaturî", 1983, nr. 9, p. 26.
[4] *Apud* A Brudnîi, *В будущем времени*, în *Ковчег Чингиза Айтматова*, Moscova, 2004, p.390.
[5] *Ibidem*.
[6] Interviu cu Emil Iordache, din „Convorbiri literare", 1998, nr. 6, p. 48.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

> țări considerate „inamice” vor putea lua în comun o decizie privitoare la destinele generale ale umanității. Atunci am fost criticat pentru această premoniție. În acest nou roman există un personaj care refuză să se întoarcă pe planeta natală. Așa ceva nu s-a mai întâmplat în istorie. Refuză, pentru că simte întreaga sa responsabilitate față de contemporanii săi. S-a ocupat de ingineria genetică, a vrut să obțină un nou „soi” de oameni, a efectuat în cosmos cercetările și, când a început perestroika, a văzut că și-a cheltuit talentul genial pentru ceea ce e împotriva naturii, a omului și, ca semn al vinovăției sale, refuză să se întoarcă pe Pământ. Este deci o sinucidere, dar de altă calitate[1].

În *O zi mai lungă decât veacul,* autorul se întreba dacă nu cumva calea aleasă de omenire este în impas. Iar în *Eşafodul*, ridicând problema răului ascuns în om şi în lucrurile cele mai banale, scriitorul insista, prin personajul său principal, asupra ideii că „în lume există o anume balanță comună a poverilor umane”, şi oamenii, „unicele ființe cugetătoare din univers”, trebuie să înțeleagă că salvarea omenirii rezidă în „rațiunea” lor[2]. Continuând această linie, în penultimul roman, *Stigmatul Casandrei*, Aitmatov aduce un avertisment la adresa omenirii, pe care o îndeamnă la folosirea rațiunii în direcția cea mai potrivită şi mai înțeleaptă pentru viitorul umanității.

Stigmatul Casandrei nu este o operă izolată în contextul literaturii universale, în care întâlnim personaje ce „cad din timp”, respingând contemporaneitatea. Este un „roman de anticipație”, care atinge probleme importante, redate aici sub o formă fantastică. El poate fi tratat şi ca „mit literar”, născut însă nu pe baza unor „noțiuni veşnice”, ci sprijinindu-se pe cel de-al treilea sistem de imagini fantastice, axat pe relațiile omului cu Universul, cu lumea extraterestră.

Aitmatov rosteşte cuvinte pline de neliniște şi îngrijorare cu privire la amploarea progresului ştiințific: „Şi când citesc sau aud că deja, în laboratoare, se încearcă reproducerea naşterii vieții omeneşti, asta, la drept vorbind pe mine mă sperie tare”[3].

Factura tematică şi linia structurală cu care Aitmatov deja ne-a obişnuit caracterizează romanul *Stigmatul Casandrei*, publicat prima dată în revista „Znamia” în anul 1994. Problema cuceririi cosmosului şi implicațiile negative ale dezvoltării științei reprezintă teme consacrate în epica aitmatoviană, deşi noutatea subiectului care ține mai degrabă de o latură a ficțiunii sau a unui viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat (dacă ținem cont de rezultatele uimitoare şi în acelaşi timp înfricoşătoare ale experimentelor genetice şi ale clonării de vieți umane) frapează într-o oarecare măsură şi îndeamnă la cugetare. În articolul *Antropologia națională a lui C. Aitmatov*, semnat de criticul K. Asanaliev, se precizează că, deşi romanul *Stigmatul Casandrei* este scris într-un registru neobişnuit şi neaşteptat, tocmai această caracteristică constituie „trăsătura imanentă a

[1] *Idem*.
[2] C. Aitmatov, *Eşafodul,* în românește de Nicolae Iliescu, postfață de Albert Kovacs, Editura Univers, București, 1991, p. 189.
[3] Aitmatov, *Быть эхом мира*, p. 6.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

talentului aitmatovian". Arhitectonica romanescă nu este însă străină de predilecţia autorului de a îmbina cele trei dimensiuni temporale, deşi, de această dată, viitorul ocupă locul cel mai vast, iar stepa kazahă în care sunt creaţi mankurţii este înlocuită cu lumea modernă, utilizatoare a celor mai noi mijloace tehnologice.

Perspectiva asupra lumii apare şi de această dată de sus în jos, din cer, din cosmos, asupra Pământului, aşa cum se întâmplă şi în debutul romanului *Eşafodul*, în episodul survolului elicopterului, sau în romanul *O zi mai lungă decât veacul*, unde detaşarea cosmonauţilor de Terra şi descoperirea unei noi planete le schimbă acestora viziunea asupra lumii.

Cu această operă, scriitorul trece la romanul de tip *fiction*, literatura ştiinţifico-fantastică debutând încă din secolul al XIX-lea în literatura rusă, aşa cum remarca V. Şoptereanu în studiul său, *Metamorfozele fantasticului* (din vol. *Studii de literatură rusă şi comparată*):

> Născută în secolul al XIX-lea, SF va cunoaşte o mare efervescenţă în secolul al XX-lea, în strânsă legătură cu dezvoltarea tehnico-ştiinţifică, şi îşi va elabora treptat propriul său sistem imagistic, [...]: călătoria în timp (imaginată de H.G. Wells, în *Maşina timpului*), relaţiile omului cu Universul, temă ajunsă în scurt timp un clişeu, contactele cu extratereştrii, tematică devenită universală[1].

În literatura rusă a secolului al XX-lea s-au remarcat, spre exemplu, operele de natură fantastică ale lui M. Bulgakov, *Maestrul şi Margareta, Inimă de câine*, sau romanul lui Vl. Orlov, *Altistul Danilov*. Aitmatov, păstrează din tradiţia secolului trecut, apelarea la o documentaţie ştiinţifică plauzibilă în virtutea creşterii credibilităţii operei sale. Este cazul romanelor *O zi mai lungă decât veacul.* şi *Stigmatul Casandrei*, în care explicaţiile de ordin tehnic trimit la cele mai recente descoperiri ştiinţifice, pe care le amplifică în stil propriu în virtutea argumentării subiectului ales. Astfel, în planul fantasticului din *O zi mai lungă decât veacul.* sunt prezentate avantajele vieţii pe Planeta Liman Împădurit, cum ar fi captarea energiei solare şi transformarea ei în energie termică sau electrică cu un randament mult mai mare decât pe Pământ, dirijarea climei, prin disiparea norilor şi a ceţei, lupta împotriva fenomenului „aridizării interioare"; o altfel de descoperire, ce ţine de crearea de vieţi umane, de clone am putea spune, este întâlnită în romanul *Stigmatul Casandrei,* la care se adaugă şi depistarea, din cosmos, cu ajutorul unui aparat, a feţilor care nu vor să se nască pe lume.

Dacă în *O zi...* şi în *Eşafodul* întâlnim desprinderi din viaţa obişnuită, din realitate, în lumea fantasticului şi a imaginarului, de data aceasta este vorba de un roman în care predomină imaginarul. Pentru a ilustra, amintim, pe de o parte, legendele prezente în stratul mitic al romanului *O zi...* şi planul cosmosului, al descoperirilor de pe Planeta imaginară Liman Împădurit, ce ţin de sfera fantasticului, iar, pe de altă parte,

[1] V. Şoptereanu, *Metamorfozele fantasticului,* în vol. *Studii de literatură rusă şi comparată*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2006, p. 184.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

fenomenul „sincronismului istoric" din *Eşafodul,* al trăirii în două timpuri a eroului Avdeu, cel prezent şi cel al Mântuitorului. Aceste planuri paralele nu împiedică cursul firesc al narațiunii în prezent, în schimb, în romanul *Stigmatul Casandrei*, imaginarul se insinuează în viața oamenilor, în realitatea lor cotidiană, prin apariția fenomenului casandro-embrionilor, menit să schimbe viitorul întregii umanități, un viitor respins în cele din urmă de aceasta, prin uciderea lui Robert Bork, ce atrage după sine sinuciderea autorului planului de selecție naturală a vieților umane, a monahului Filofei.

O sursă a fantasticului în *O zi...* este şi mitul, perceput de către C. Aitmatov ca una dintre „sferele ascunse ale conştiinței umane", mitul dispunând de o „identitate spontană şi concretă a ideii şi imaginii" (A. Losev). Referitor la acest aspect, V. Şoptereanu remarcă, în studiul citat mai sus: „Punându-se în evidență laturile fundamentale ale gândirii mitice care au dus cândva la mitologizarea realității, s-a ajuns la concluzia privind posibilitatea creării de «mituri moderne», în genere, şi de «mituri literare», în speță[1]. Mitul modern în *O zi...* îl constituie tocmai tema contactului cu extratereştrii. După cum afirma autorul studiului menționat, „în literatura fantastică modernă e suficient ca autorul să spună că acțiunea se va desfăşura pe o planetă îndepărtată, pentru ca cititorul să creadă în orice miracol ce i se înfățişează, fără a cere vreo motivație. Cititorul de science-fiction devine, astfel, un fel de analog al «subiectului mitic» losevian: povestirea despre extratereştrii proveniți din supercivilizații, înzestrați cu calități inaccesibile omului, n-are cum să i se pară cititorului respectiv incredibilă, pentru că, în acest caz (ca şi în cel al basmului fantastic), este vorba de un model guvernat de propriile lui legi"[2].

Un alt aspect important ce se observă în acest roman este creşterea ponderii filonului publicistic, marcat de interesul deosebit față de problemele actuale ale omenirii, autorul trăgând reale semnale de alarmă, căci opera sa reflectă un caracter educativ. Îmbinarea componentei obiective, informative, cu cea subiectivă, afectivă, în acest roman, ca, de altfel, şi caracterul eterogen reliefează apartenența lui la stilul publicistic.

Perspectiva temporală în acest roman pare dictată de undeva de sus, din spațiul aerian sau cosmic, unde timpul capătă alte valențe. Din avionul care zboară deasupra oceanului, Robert Bork visează că înoată laolaltă cu balenele, el însuşi fiind o balenă, aşa cum bătrânul Organ, din *Ogarul cenuşiu de la malul mării,* visează că se contopeşte cu Femeia-peşte pentru a se deda sentimentului libertății absolute, sentiment căutat şi de Băiatul din *Vaporul alb*, care visează la rândul lui la identificarea cu peştele care îl poate conduce la tatăl său. Putem vorbi, referindu-ne la aceste opere, de o contopire a dimensiunii spațiale cu cea temporală, de o renunțare la timpul real pentru o integrare în spațiul necuprinzător, într-un timp ireal, străin de percepția umană obişnuită. Desprinderea de sol permite trăirea unui anumit sentiment de libertate, posibilitatea de a vedea

[1] *Idem,* p. 178.
[2] *Ibidem,* p. 186.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

adevărul dintr-o perspectivă nouă, detaşată. Ieşirea din spaţiul terestru presupune totodată o ieşire din timpul fizic, trepidant, specific desfăşurării vieţii pe pământ, zborul oferă ocazia reflecţiei şi nevoii de acţiune în sensul aducerii unei schimbări. Filofei se îndepărtează de Pământ şi se retrage în spaţiul cosmic, ce îi oferă siguranţa acţiunilor sale, departe de zbuciumul vieţii terestre, care ar fi împiedicat obţinerea rezultatelor cercetării sale. Ieşirea în afara spaţiului şi timpului terestru vine în ajutorul revelării şi exprimării adevărului. Nava cosmică a lui Filofei capătă valenţele păsării ce zboară în înaltul cerului, fotografiind adevărul care pare evident în momentul desprinderii de spaţiul teluric. Sentimentul detaşării de viaţa terestră nu este o noutate în opera aitmatoviană, ideea fiind abordată, la acelaşi nivel, al fantasticului, în romanul *O zi mai lungă decât veacul*, în episodul revelaţiei celor doi cosmonauţi care aleg să nu mai revină pe Pământ, pentru a trăi într-un spaţiu cosmic, mult mai promiţător din punct de vedere al evoluţiei şi al relaţiilor umane, decât tumultuoasa Planetă Pământ, ameninţată de sindromul autodistrugerii umane.

În debutul romanului se face referire la timpuri imemoriale, la momentul *ab origine* al lumii: „Şi de această dată la început a fost Cuvântul. Ca şi atunci. Ca în acel nemuritor Subiect”[1]. Trebuie subliniat faptul că, deşi proza aitmatoviană a cunoscut modificări de-a lungul timpului, vocea auctorială rămâne auzită. Astfel, nu se poate vorbi nici în acest roman de o „moarte” a autorului. Prezenţa acestuia se face simţită încă de la începutul romanului, prin aceeaşi perspectivă de ansamblu, conclusivă, care stârneşte curiozitatea cititorului de a înainta în lectură. Autorul pare să prezinte evenimentele din perspectiva prezentului, întorcându-se cu mult în trecut, la fel ca şi personajele nevăzute, care consemnează „întâmplarea” în „jurnalele” lor: „Totuşi, mulţi dintre cei cărora le-a fost dat să se confrunte cu întâmplarea neaşteptată, nicicum nu au presupus că odată cu timpul aveau să descrie care mai de care în memorii tocmai această istorie ca cel mai zguduitor eveniment din viaţa lor. Pe deasupra, toţi martorii oculari au fost sortiţi să-şi înceapă amintirile cu fraza larg răspândită: «Evenimentele de necrezut ale acelei zile se desfăşurau ca într-un roman poliţist»”[2].

Ponderea acordată viitorului în acest roman nu este una neglijabilă. Avem în vedere, în primul rând, profesia aleasă de autor pentru personajul său, Robert Bork, aceea de viitorolog, care denotă interesul faţă de această categorie, fără de care soarta nu este posibilă, aşa cum se precizează şi în roman: „Soarta, fără imaginea viitorului, este zadarnică”[3]. Preocuparea de bază a lui Robert Bork este de a prognoza, de a prevedea cursul istoriei, aspirând la crearea „cântecului cântecelor” al său, despre necesitatea conştientizării de către omul contemporan a problemelor societăţii, despre datoria acestuia de a întrezări traseul dezvoltării ulterioare a omenirii. Alături de alţi gânditori ai lumii, Robert Bork participă la simpozioanele internaţionale ce au ca temă soarta umanităţii, viitorologia ca ştiinţă. În calitatea ocupată, i se propune a-şi exprima opinia

[1] Cinghiz Aitmatov, *Тавро Кассандры,* Moscova, 2003, p. 600.
[2] *Idem.*
[3] *Ibidem,* p. 603.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

cu privire la acel eveniment „zguduitor" din soarta umanității, despre care Aitmatov ne previne încă de la primele rânduri ale romanului.

Viitorul în romanul avut în discuție nu este tocmai unul utopic. Cercetătorul Robert Bork aşteaptă cu nerăbdare reacțiile articolului apărut în „Tribuna" cu privire la descoperirea de către monahul Filofei a metodei de controlare a naşterilor pe pământ. Dintr-o lume a viitorului, din cosmos, monahul poate controla viitorul vieții pe pământ cu ajutorul unor raze trimise fătului în vederea depistării petei albe (*tavro kassandrî*), care indică refuzul acestuia de a veni pe lume, un semn de protest împotriva consimțirii la manifestarea ulterioară a răului. Ideea necesității deținerii de control asupra viitorului umanității reprezintă un semnal de alarmă la adresa direcției dezastruoase spre care se îndreaptă omenirea, aflată în descompunere spirituală dar şi fizică prin numărul tot mai mare de catastrofe şi calamități naturale, războaie, conflicte la orice nivel, aducătoare de victime.

Tocmai acesta este şi mesajul transmis de Aitmatov prin romanul de față. Încercările anterioare ale eroilor aitmatovieni de a supraviețui tuturor transformărilor negative cu impact irevocabil asupra mediului şi sufletului omenesc, prin întoarcerea către un trecut mitic, ideal, cu rol exemplar, eşuează de cele mai multe ori sau asigură într-o oarecare măsură menținerea pe linia de plutire, în raport cu vicistitudinile sorții şi destinul căruia nu i se pot împotrivi. De aceea în romanul *Stigmatul Casandrei,* Aitmatov propune, prin intermediul personajului controversat în lumea sa, ruperea răului din rădăcină, ca un gest de responsabilitate pentru viitor: încă din faza embrionară, fătul transmite semnale pozitive sau negative în ceea ce priveşte viitorul şi evoluția sa pe pământ, acordându-i acestuia posibilitatea de a crea o lume mai bună, lipsită de probleme, prin propria renunțare la viață. Situația deplorabilă a prezentului, văzut ca un paradis pierdut, afectat, de exemplu de dramele din Afganistan, la care se face referire în roman, îndeamnă în mod imperios la ridicarea unor întrebări cu privire la viitor, la direcția spre care se îndreaptă acesta:

> Poate că nu este doar o pacoste, dar şi o nouă încercare a sufletului, trimisă de sus, pentru prevederea drumului viitor al omenirii. Dar încotro ne îndreptăm mergând pe acest drum necunoscut? Ce ne aşteaptă în viitor? Unde să ne ascundem de glasurile casandro-embrionilor, care vorbesc în noi despre noi? [...] Vom trăi oare în afara adevărului?[1]

Supremația asupra viitorului poate fi atinsă, la nivel utopic sau antiutopic, depinde de perspectivă, prin controlul din clipa prezentului, capabil să prevadă şi să evite posibile drame sociale la nivel planetar cum ar fi cele produse de Hitler sau Stalin, rămase în istoria umanității ca antimodele de guvernare şi raportare la societate.

Un alt personaj din roman, ale cărui acțiuni sunt îndreptate către viitor, este Oliver Ordok, politolog şi candidat la preşedinția Statelor Unite ale Americii, care

[1] *Ibidem,* p. 613.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

încearcă să prezinte electoratului său un program strategic al viitorului american, pe fundalul crizei actuale din lume. Întrevăzând importanța capitală a unei eventuale decizii sau pronunțări cu privire la scandalul stârnit din cosmos, Oliver Ordok se adresează unui specialist, viitorologului Robert Bork, pe care îl va trăda, pentru a se salva pe sine. Supunându-se opiniei majorității, Oliver Ordok se simte nevoit să îl denigreze pe viitorolog şi să îi respingă teoria, pentru a câştiga simpatia şi voturile publicului. Pentru el, realul pericol nu îl reprezintă cel declanşat de monahul Filofei, ci pierderea încrederii electoratului. Deşi susține că problema ridicată priveşte pe toți şi pe fiecare în parte, soluționarea ei într-un mod pozitiv nu reprezintă pentru el o prioritate, el fiind mai degrabă îngrijorat pentru viitorul personal, decât pentru cel al poporului american, pe care îşi doreşte să îl conducă. Aitmatov adaugă acest personaj la categoria personajelor negative, pentru care interesul personal primează înaintea restului lumii, scriitorul evidențiind câteva dintre tendințele omului contemporan – egocentrismul şi dorința de putere, de dominație, obținută cu orice preț, chiar şi cu prețul trădării prietenilor şi „osândirii" lor la moarte. În viziunea candidatului la preşedinție, filosofia lui Filofei lipseşte omenirea de viitor.

Distrugerea prezentului casandro-embrionilor ce transmit semnale negative este motivată de monahul Filofei prin tinderea spre un viitor perfect, al cărui succes se cere garantat dinainte de venirea omului pe lume. Recurgerea la anularea dreptului la viață provine din lipsa de încredere a lui Filofei în capacitatea de îndreptare a trecutului omului. Abandonat la orfelinat de mama sa după naştere, Andrei Krâlțov, care ulterior îşi ia numele de „monahul Filofei", trăieşte cu intensitate o dramă asemănătoare cu cea a multor altor copii, dar cu care el nu se poate împăca. Nevoia de răzbunare, ambiția ca un orfan să ajungă celebru prin descoperirile sale ştiințifice îl conduc spre crearea de vieți în laborator, apoi spre propunerea adresată umanității, de a aduce pe lume doar copii care „vor" să se nască şi să trăiască în armonie pe acest pământ. Prin aparatul special produs pentru depistarea casandro-embrionilor, Filofei are posibilitatea de a restabili calitatea pozitivă sau negativă a genei din care provine fătul: „Despre aceasta va da de ştire tot ceea ce de ani, de veacuri a fost acumulat, însumat în gene, ca în memoria unui calculator"[1]. Monahul Filofei se vrea un apărător ardent al viitorului ideal, de dragul căruia distruge prezentul improbabil. Prin asigurarea unui viitor optim este pregătit drumul spre veşnicie, în care omul trebuie să fie pregătit să intre, cu calitățile dobândite încă de la naştere: „Nu, nu este ceva de moment. Este vorba de veşnicie. Veşnicia este veşnică prin natura ei, iar omului i-a fost dat să izbutească, să prelungească creditul pentru veşnicie din generație în generație printr-un unic mijloc – autodesăvârşirea morală"[2]. Dacă pentru Filofei autodesăvârşirea este calea spre veşnicie, alta este viziunea viitorologului, care consideră că la baza veşniciei se află cuvântul, care deține puterea supremă. „Se poate crea prin cuvânt. Da, da. De aceea ne-a şi fost dat cuvântul

[1] *Idem,* p. 615.
[2] *Ibidem,* p. 622.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

de sus. Tot ceea ce se petrece în noi şi cu noi este dirijat prin cuvânt. [...] Spun mai mult decât atât, cuvântul este potenţialul veşniciei conţinut în noi. Noi murim, dar cuvântul rămâne. Şi de aceea el este Dumnezeu"[1], afirmă viitorologul într-un dialog cu soţia. Ideea dobândirii amintirii după moarte prin intermediul cuvântului nu este nouă în opera aitmatoviană, pentru aceeaşi treaptă a veşniciei se luptă şi Abutalip Kuttîbaev din romanul *O zi...*, riscându-şi propria viaţă. Raportând darul omului de a vorbi, de a se folosi de cuvânt, la imposibilitatea balenelor de a grăi, de a-şi explica decizia de sinucidere în masă, Robert Bork se întreabă dacă omul este conştient de darul ce i-a fost încredinţat, dacă ştie să îl preţuiască: „Ne gândim oare la aceea că nouă ne-a fost încredinţată raţiunea universală, substratul, mai precis ipostaza veşniciei?"[2] Uciderea lui Robert Bork coincide, aşa cum mărturiseşte Filofei în cadrul unei transmisiuni intergalactice ce se adresează întregii omeniri, cu renunţarea la veşnicie: „atunci când l-am ucis pe Robert Bork, am ucis odată cu el o parte din veşnicia noastră"[3]. Filofei consideră că veşnicia se află în cunoaştere, iar atunci când ne sustragem cunoaşterii, în detrimentul adevărului, ne sustragem tocmai acelei veşnicii atât de mult dorite.

Prezentul degradat are impact şi asupra lumii animale, omul fiind cel care contribuie la distrugerea ei în masă. Şi de această dată Aitmatov ne surprinde prin măiestria cu care înfăţişează lumea non-umană, căreia îi atribuie afinităţi antropomorfe. Dotate cu o sensibilitate deosebită, balenele sunt zugrăvite asemenea unor radare vechi în largul oceanelor, captatoare de semnale din cosmos, dar mai ales receptori vii ai nelegiuirilor, dezechilibrelor şi răutăţilor umane, fenomene ce converg spre declanşarea unui dezechilibru în lumea balenelor, determinate astfel să comită actul sinuciderii în masă. În semn de protest faţă de denaturarea fiinţei umane care distruge mediul înconjurător şi care refuză progresul ştiinţific, Filofei se sinucide odată cu balenele care se îndreaptă, încă de la începutul acţiunii, spre mal, ca şi cum ar fi prevăzut reacţia omenirii la propunerea venită din cosmos. Şi pentru că Robert Bork are un simţ înnăscut al prevederii, presimte încă de la zborul său cu avionul pe deasupra oceanului că ceea ce se va întâmpla cu balenele se va întâmpla şi cu el. Semnalul pericolului iminent este simţit în planul lumii negrăitoare de către bufniţa ce îşi are cuibul pe turnul Spasski de la Kremlin: „Bufniţei i se păru că aude din marea depărtare, de undeva din altă margine de lume, cum în oceanul nopţii înoată balenele, cum se mişcă ele în grup, despicând cu corpurile muntoase valurile ce se apropiau"[4]. Bufniţa este înzestrată de Aitmatov cu capacitatea de a „auzi" înotul balenelor şi de a simţi o nelinişte în momentul declanşării furtunii pe mare după uciderea lui Robert Bork.

Finalul romanului aminteşte în mod vădit de eşecul înregistrat de cosmonauţii de pe staţia orbitală „Mir" de a convinge oamenii de pe Pământ de avantajele conviеţuirii cu umanoizii de pe planeta Liman Împădurit. Este poate vorba de aceeaşi

[1] *Idem,* p. 634.
[2] *Ibidem,* p. 635.
[3] *Ibidem,* p. 741.
[4] *Ibidem,* p. 656.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

operațiune „Obruci", pe care, de această dată, o declanşează însuşi Filofei, prin gestul suicidal. Ca dovadă a îngrijorării unui cerc larg de oameni de cultură, de pretutindeni, în ceea ce priveşte viitorul, amintim aici afirmația lui E. Cioran, conform căreia, în momentul în care omul atinge miezul cunoaşterii, nu mai vrea să trăiască, deoarece, „într-un univers *explicat*, nimic nu va mai avea sens, în afară de nebunie"[1]. Barierele spațiale ce depăşesc cadrul terestru nu sunt acceptate şi nici posibilitatea de transformare a istoriei, de scriere a timpului viitor din prezent. Ideea de destin, fie el şi implacabil, nu poate fi substituită de luarea asupra sinelui a unui drept ce aparține în totalitate providenței. Concluzia este trasată spre finalul romanului în felul următor: „Da, ai fost ferm convins că omul de ştiință nu poartă răspunderea pentru rezultatele cercetărilor sale, la fel cum natura nu poartă niciun fel de răspundere în fața omului"[2]. Filofei pare azvârlit de cunoaştere în timpul cosmic, în afara paradisului, în care i se înfăptuieşte destinul. Descoperirile ştiințifice contrariante pentru cei al căror curs al vieții se consumă în plan teluric nu reuşesc să substituie absența mamei şi sentimentele de frustrare simțite în copilărie, perioadă ce ar trebui considerată ca paradisiacă, de aceea îşi construieşte propriul eden, care aduce mai degrabă a infern prin implicația conținută de scopul şi direcția revelațiilor sale ştiințifice. Goana oarbă spre un viitor controlat îşi găseşte argumentarea în neajunsurile emoționale din copilărie. Ceea ce se întâmplă cu Filofei este poate rezultatul unei căderi în timp, al neîmpăcării cu trecutul, nu doar cu trecutul personal, ci cu cel al întregii umanități, condamnată a-şi trăi destinul pe pământ. Relevantă este concluzia lui Emil Cioran cu privire la atitudinea omului față de păcatul originar şi repercusiunile acestuia:

> Pentru că nu am fost la înălțime la începuturi, acum alergăm, gonim spre viitor. Lăcomia şi frenezia noastră nu vine oare din remuşcarea de a fi trecut pe lângă adevărata inocență, a cărei amintire nu ne dă pace? În ciuda grabei noastre şi a felului cum ne luăm la întrecere cu timpul, nu ne putem înăbuşi chemările țâşnite din adâncurile memoriei, ce poartă pecetea imaginii paradisului...[3]

Tocmai amintirea lipsei afecțiunii materne din copilăria sa îl determină pe monahul cosmic să dorească evitarea trăirii de către generațiile viitoare a unei senzații asemănătoare. Pentru că el a muşcat din mărul din copacul cunoaşterii prin venirea pe lume şi aflarea suferinței umane, el preferă să elimine din viitor destine similare.

Ideea întrevederii finalului istoriei relatate de Aitmatov este sugerată pe întreg parcursul romanului prin diferite mijloace: folosirea punctelor de suspensie, a întrebărilor retorice, dar şi prin presimțirile eroilor, care se tem, aşa cum se întâmplă în cazul monahului cosmic. Teama de viitor, dar şi de reiterare a greşelilor trecutului este presărată de-a lungul firului epic al romanului: „Ideile lui Filofei vor fi mai degrabă

[1] Emil Cioran, *Căderea în timp,* Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 163.
[2] Aitmatov, *Таврo Кассандры*, p. 762-763.
[3] Cioran, *op.cit.*, p. 25.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

supuse unei obstrucţiuni puternice, vor fi luate în derâdere, ponegrite şi blestemate, aşa cum se întâmpla întotdeauna în epocile trecute, în timpul marilor sau micilor treceri la noi zei, la noi adevăruri salvatoare, la noi orizonturi utopice de orânduire ideală a vieţii. Aşa a fost mereu. Dar oare istoria nu se va repeta din nou orbeşte şi de această dată?"[1]. La această întrebare răspunde, prevăzând parcă un final tragic şi temându-se pentru soţul ei, Jessie, care trăieşte cu sentimentul repetiţiei aceluiaşi final nefericit atunci când vine vorba de încercarea de a înfăptui ceva utopic, aşa cum a demonstrat-o, nu o dată, istoria veacurilor: „Mă gândeam, Robert, că ceea ce astăzi ţi s-a întâmplat ţie, dar şi lui Filofei, deşi el se află acolo, în cosmos, face parte din rândul tragediilor idealismului. Mi-am amintit de îndrăgitul tău Socrate. Ca şi atunci, şi după aceea, şi în multe veacuri ce au urmat, utopiei idealiste i se împotriveşte mulţimea"[2]. Cu toate acestea, Filofei, înainte de momentul sinuciderii vorbeşte despre posibilitatea repetării în viitor a fenomenului descoperit de el, ale cărui taine le distruge, lăsând în urmă doar un jurnal despre viaţa sa, despre soartă, despre timp, şi mai ales despre paşii care l-au condus spre marea sa revelaţie.

Din jurnalul lui Filofei aflăm că acesta era înzestrat încă de la naştere cu o memorie ageră, povestindu-şi viaţa încă de la naştere, din momentul abandonării sale de către mama sa în faţa unui cămin de copii. Dorinţa de a se afla în apropierea mamei, de a-i simţi prezenţa, a fost atât de puternică, încât a reţinut toate senzaţiile acelei ultime apropieri materne:

> Îmi amintesc acea dimineaţă ca prin ceaţă, deşi, desigur nimeni nu va crede aceasta. [...] Dar ţin minte scârţâitul tare al zăpezii sub picioarele mamei. Ţin minte cum mergea ea repede în acea dimineaţă de iarnă. Ţin minte cum mă strângea la piept spasmodic, tresăltând neîncetat de teamă, iar eu auzeam prin trupurile noastre cât de tare îi bătea inima. Ea respira zgomotos în timp ce mergea şi tot timpul repeta ceva în grabă, îmi şoptea ceva, nişte cuvinte, cât pe ce să plângă şi străduindu-se să îşi ţină lacrimile. În acel moment, când mă ducea pe braţe să mă lase la uşa unui leagăn de copii, am văzut prin crăpătura păturicii faţa ei, ochii cu genele, acoperite cu un strat uşor de zăpadă, şi deasupra cerul cenuşiu, fulgii de zăpadă căzând. Zăpada răscolea. Şi probabil, ea îmi şoptea: «Iar tu să plângi, să plângi tare, să te audă mai repede![3]

Într-adevăr, aşa cum afirmă şi personajul, e greu de crezut că un nou-născut poate deţine o astfel de memorie, chiar dacă în confesiunea sa, Filofei foloseşte termeni care denotă îndoiala: „ca prin ceaţă", „probabil".

Am putea spune că imaginaţia în cadrul procesului de rememorare joacă un rol important în această mărturisire de suflet, retrospectiva realizându-se din perspectiva omului matur, care ştie ce s-a întâmplat cu el de la alţii şi care poate a asistat el însuşi la

[1] Aitmatov, *Тавро Кассандры*, p. 650.
[2] *Idem,* p. 687.
[3] *Ibidem,* p. 753-754.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

căminul de copii la multe astfel de cazuri. Filofei se descrie în primele zile de viață ca având toate simțurile acutizate, percepând cu intensitate, mai mult senzorial, tot ce se întâmpla în jurul său. Filofei reuşeşte, cu ajutorul unui proces logic de deducție şi cu ajutorul imaginației, să relateze un moment din viață, pe care nimeni nu este capabil să îl redea ca parte a primelor „amintiri", acestea formându-se de obicei la o vârstă mai mare şi constând în general din frânturi, imagini, cuvinte, fără o conexiune logică. Or, Filofei merge mai departe cu povestirea şi pretinde chiar că încerca să „înțeleagă" ce se întâmplă cu el după ce a fost lăsat pe pridvorul leagănului de copii, asemenea unui episod logic ce are la bază principiul contiguității:

> Când ea m-a aşezat pe pridvor, nu am înțeles imediat la ce folosea asta. Mi-era frig, eram înghețat, şi am aşteptat ca ea să se întoarcă şi să mă ia în brațe. Dar ea stătea într-o parte, ascunzându-se după nişte tufişuri din troiene, şi nu se apropia. Şi atunci eu am început să plâng, şi apoi s-a deschis uşa, cineva s-a apropiat, m-a luat în brațe şi m-a dus...[1]

Nevoia de a ordona amintirile şi de a nu pierde în cuprinsul relatării sale momentele esențiale, definitorii din viață, care şi-au pus amprenta asupra formării sale psihice, constituie poate cauza întregii tragedii a lui Filofei. Sentimentul frustrării trăit încă de la începutul vieții l-au motivat să lupte şi să devină cunoscut prin ştiință, care i-a servit drept refugiu, mijloc de evadare şi totodată de propulsare pe o treaptă a societății în care se iau măsuri importante, menite să decidă la un moment dat soarta oamenilor şi chiar să acționeze cum nu a mai acționat nimeni niciodată: „Am slujit ştiinței, iar ştiința mi-a slujit mie, reputației mele, ambițiilor mele, poziției mele, conformismului meu..."[2]

Pentru ca trecutul asemenea celui trăit de el să nu se repete, Andrei Krîlțov se ocupă cu producerea „fetuşilor-x", oameni născuți artificial, de femei anonime, proveniți din părinți anonimi, care pentru era comunistă reprezintă un nou tip uman, imaginea viitorului, figura centrală în procesul istoric, un instrument al comunismului ce se vrea răspândit în lumea întreagă, promițător pentru lumea politică. „Fetusul-x" pare a fi o reiterare a figurii mankurtului, ambele ființe reprezentând „unelte docile" în mâna stăpânului, lipsite de memoria propriului trecut legat de originea lor. Însuşi Filofei se consideră un fost „fetus-x":

> Căci, de fapt, şi eu eram un fetus-x, chiar dacă născut natural, dar exact aşa, fără origine, fără rude, intransigent, impasibil, ca să nu spun nemilos în acțiunile mele, cu faima de specialist aspru în ocupația mea, un om care nu-şi irosea abilitățile şi timpul pentru nimic altceva, în afara activității concentrate într-o anumită direcție[3].

[1] *Ibidem.*
[2] *Idem,* p. 758.
[3] *Idem,* p. 773.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

În pofida severității cu care se descrie, Andrei are conştiința celor înfăptuite, îndoiala cu care a acceptat propunerea de a implanta embrioni în pântecele unor deținute trezindu-i raportarea la anumite raționamente încetățenite în gândirea şi memoria umanității:

> În suflet se furişau îndoielile: dar dacă aceasta este o conspirație împotriva fundamentelor umanității, obținute prin suferință în lungul lanț al generațiilor, al umanității, care a trăit o viață fie ea şi groaznică şi absurdă, dar constant, din neam în neam, tânjind după desăvârşire, nădăjduind la o minune în atingerea ideilor utopice, pornind de la aspirațiile strămoşilor, care credeau cu statornicie că dacă ei nu au avut noroc, atunci copiii, nepoții vor dobândi fericirea căutată...[1]

În contrapondere cu mentalitatea încetățenită din timpurile primordiale, „fetuşii-x urmau să oprească mişcarea acelei roți istorice, să hotărască sfârşitul Paternității şi Maternității, să hotărască sfârşitul la tot ce însemna continuarea experienței de generații pentru toți şi pentru fiecare din lumea largă..."[2] Deşi îşi detestă propriul trecut şi nu îl poate accepta, Andrei realizează că, de această dată, este vorba de trecutul unei umanități, trecut împotriva căruia el trebuie să lupte, pentru a-i schimba regulile fireşti după care acționează. Convins în cele din urmă că în viitor noțiunile de „mamă" şi „tată" vor ieşi din uz, iar viața se va produce artificial, doar în incubatoare, Andrei acceptă punerea în practică a planurilor de viitor la adresa umanității. „Trezirea la realitate" se produce cu ajutorul Runei, o deținută care refuză plăsmuirea artificială de copii, riscându-şi viața şi pierzând-o. Prin intermediul acesteia, Andrei îşi testează fărâma de Bine pe care o mai are, având convingerea că Runa i-a fost trimisă de providență pentru a-l salva pe el.

Complexul copilului abandonat, neîmpăcarea cu amintirile, cu trecutul său trist, îl determină pe Andrei Krîlțov să trăiască cu impresia că nu are loc pe pământ, şi să îşi continue cercetările în cosmos, unde se va autointitula monahul Filofei. Cu toate acestea, el nu se poate sustrage memoriei sale, trecutului său, care există în continuare în ființa şi conştiința sa, aşa cum el însuşi mărturiseşte în finalul confesiunii sale scrise: „Trecutul meu nu-mi dă pace, mă urmăreşte"[3]. Mai mult decât atât, Filfoei ajunge să se căiască şi să fie conştient de efectele pe termen lung ale experimentelor sale în societate. Pentru prima dată în viață, abia în ultimul ceas, monahul cosmic pare preocupat de viitorul „fetuşilor-x" creați de el, mai precis de viitorul societății, în care îşi găsesc locul aceste creaturi artificiale: „Aş putea spune că niciodată nu am luat asupra mea răspunderea pentru viitorul lor, ci doar am rezolvat problemele ştiințifice ale naşterii lor"[4]. Filofei se teme ca, odată ajunşi la vârsta maturității, „fetuşii-x" să nu ajungă să

[1] *Ibidem.*
[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem,* p. 792.
[4] *Ibidem,* p. 793.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

aibă aceeaşi reacţie negativă referitoare la originea lor, reacţie ce ar putea pune în pericol umanitatea, aşa cum era pe cale să o facă el: „Oare cu vremea nu li se va trezi fetuşilor-x dorinţa irezistibilă de a se răzbuna pe omenire, de a termina cu întreaga lume...?!”[1] Filofei realizează totodată monstruozitatea faptei sale şi, nu în ultimul rând, laşitatea sa, de a fi departe, în cosmos, în timp ce „fetuşii-x” trăiesc pe pământ.

Ca o constantă a operei aitmatoviene, raportul dintre bine şi rău, asociat cu raportul dintre trecut şi prezent, revine în romanul *Stigmatul Casandrei*, fiind lesne de remarcat că autorul îşi împarte, şi de această dată, personajele în personaje pozitive şi negative. Noţiunile de bine şi de rău, aflate la antipozi, sunt totuşi complementare, deoarece în lipsa uneia cealaltă nu ar putea fi definită.

Viitorologul Robert Bork vorbeşte despre pericolul ignorării relaţiei dintre bine şi rău şi mai ales a forţei răului, noţiuni ce nu ar trebui să dispară din conştiinţa şi memoria oamenilor, căci

> Problema este că ne gândim prea puţin la raportul dintre bine şi rău, unindu-le în aceeaşi legătură, ne gândim prea puţin la aceea că răul reprezintă forţa predominantă, că răul distruge, ucide în noi în mod neîncetat menirea noastră originară, distruge resursele noastre universale, nu-i permite raţiunii să ridice capul pentru a descoperi alte mijloace de existenţă, când omul ar putea deveni, din punct de vedere calitativ, diferit de cum este acum[2].

Viitorologul este de părere că „responsabilitatea omenirii în faţa posterităţii astăzi capătă un alt caracter, probabil aceasta este noua spirală a evoluţiei”[3]. Însă ceea ce va constata el ulterior acestei afirmaţii va fi reacţia opusă a omenirii, care nu este pregătită să accepte această treaptă a evoluţiei propusă de Filofei, tradiţiile spirituale moştenite de la generaţiile anterioare primând în faţa unui viitor improbabil, al cărui cult are o mult mai restrânsă răspândire şi nu asigură garanţii. Delimitând net trecutul împovărător de viitorul promiţător, Robert Bork asistă la sosirea umanităţii la răscruce de drumuri, ea fiind nevoită să aleagă direcţia de urmat de acum înainte: „S-a iscat o dilemă: ori vom trăi ca înainte, în atmosfera autoamăgirii generale, aşa cum am trăit mereu, ori vom şti, pătrunzând sensul cauzelor creşterii numărului de casandro-embrioni, să prevenim inevitabila prăbuşire apocaliptică. Iată ce alegere se află în faţa umanităţii”[4].

În scrisoarea adresată Papei de la Roma, monahul Filofei vorbeşte tocmai despre sămânţa răului imposibil de înlăturat, care dăinuie în timp, reeditându-se şi insinuându-se sub diferite aspecte în viaţa omului: „Sângele şi puterea – iată acel humus din care seminţele răului răsar veşnic... Răul este înlocuit de rău, lăsând seminţele pentru

[1] *Ibidem.*
[2] *Ibidem,* p. 663.
[3] *Ibidem,* p. 664.
[4] *Ibidem,* p. 714.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

următorul rău..."[1] Răul apare, aşadar, oriunde şi oricând, trăgându-şi seva dintr-un izvor inepuizabil ce se hrăneşte cu propria fiinţă, deci tot cu rău. În acest context, personajul retras în cosmos contestă necesitatea întoarcerii în trecut, acolo unde nu pot fi identificate modele de viaţă, acolo unde manifestarea răului a lăsat urme adânci care încă se resimt în prezent: „Aşa că merită să mergem în hăţişul trecutului cu făclia, luminând chipurile morţilor, când în memoria multora încă mai este vie epoca, în stare să ne spună multe în acest sens, – epoca lui Stalinhitler sau, invers, a lui Hitlerstalin?"[2] Rănile adânci provocate de aceste două figuri istorice în rândul omenirii sunt greu de acceptat de Filofei şi poate tocmai dorinţa de a nu se repeta vreodată momente similare cu cele pricinuite de aceştia, îl conduc spre soluţia învingerii răului: aceea de a nu-l crea, de a-i nu da posibilitatea de a se dezvolta şi de a se manifesta în şi prin omul viitorului predispus şi capabil de atrocităţi de genul celor comise de cele două nume rămase în memoria lumii ca un gust amar.

Ideea graniţei imperceptibile uneori între vis şi realitate este reluată în acest roman, ea fiind prezentă şi în scrierile anterioare ale autorului, de exemplu, în nuvela *Ogarul cenuşiu de la malul mării.* În romanul *Stigmatul Casandrei*, visul, ca mijloc de amintire şi de corelare cu viaţa reală apare la Robert Bork, care, stând pe balcon, priveşte luna, aceasta declanşându-i amintirea despre visul cu Luna, la care vroia să ajungă un coleg de-al său de la catedră. Robert realizează că visul acesta nu a fost întâmplător, date fiind discuţiile aprinse în jurul temei cosmosului şi a controlului venit de acolo prin monahul Filofei.

Apare încă o dată ideea că „toţi suntem în aceeaşi luntre" şi că destinul fiecăruia poate influenţa destinul unei naţiuni, al unei zone geografice şi de ce nu, a întregii omeniri. Fiecare este responsabil pentru felul în care alege să îşi trăiască propria viaţa, însă fiecare trebuie să nu uite că aceasta se răsfrânge asupra celor din jur. Esenţa gândirii „planetare" la care face referire Aitmatov constă în aceea ca

> fiecare om să se gândească la celălalt şi la oamenii altor ţări ca la sine însuşi, să îl tulbure şi să îl bucure durerea şi fericirea, necazurile şi sărbătorile altora, să îl preocupe neîncetat problemele: cum să trăiască în această lume, ce să facă pentru a transforma această lume într-un loc mai bun? Şi să conjuge aceste intenţii ale sale cu dorinţele celorlalţi oameni, să îi atragă în fapta nobilă a construirii unei lumi noi[3].

„Totul îi priveşte pe toţi" – este de părere scriitorul kirghiz: „Când omul depăşeşte sfera Pământului, se consideră că nu doar el, ca individ, a păşit în Cosmos, ci întreaga umanitate împreună cu el"[4]. Finalul tragic din *O zi mai lungă decât veacul,* soldat cu moartea cosmonauţilor, susţinătorii convieţuirii cu alte civilizaţii extraterestre,

[1] *Idem,* p. 616.
[2] *Idem,* p. 617.
[3] *Apud* Saidi Umirov, *Писатель планетарново мышления*, în *Ковчег...*, p. 332.
[4] C. Aitmatov, *Всё касается всех,* în „Voprosî literaturî", 1980, nr. 12, p. 13.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)

vine în asentimentul convingerii exprimate de Aitmatov în cadrul primului forum de la Issâk-Kul, având ca scop analizarea situației culturii din lumea întreagă, dar şi a problemelor cu care se confruntă umanitatea, în general:

> Nu există un al doilea glob pământesc, unde o parte din populația Pământului s-ar putea refugia de conflicte şi opresiuni. Aşa ceva nu a fost dat. A învăța să trăim comunicând pe o planetă mică – aceasta este singura alternativă a omenirii în ziua de astăzi şi în toate timpurile viitoare[1].

Acest precept, de a învăța să trăim cu binele şi răul laolaltă, pe aceeaşi planetă, se desprinde şi din romanul *Stigmatul Casandrei.*

[1] C. Aitmatov, *Как человеку жить на свете? (Выступление на открытии Иссык-Кульского форума, октябрь 1986 г.)*, în *Ковчег...*, p. 585.

BDD-A24186 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 13:07:47 UTC)